

آبشار بیشه لرستان

پروانه قلی پور
دبیر مطالعات ناحیه ۲ خرم آباد
استان لرستان
سال تحصیلی ۱۳۹۹/۱۴۰۰
درس ۱۴ (ایران در دوران حکومت پهلوی)

درسنامه، پاسخ فعالیت ها، نمونه سؤال

درس ۱۴

پس از جنگ جهانی اول، کشور ما درگیر مشکلات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی فراوانی بود. این مشکلات و برنامه ها و سیاست های **انگلستان** در ایران، زمینه را برای انتقال حکومت از **قاجاریه** به **پهلوی** فراهم آورد.

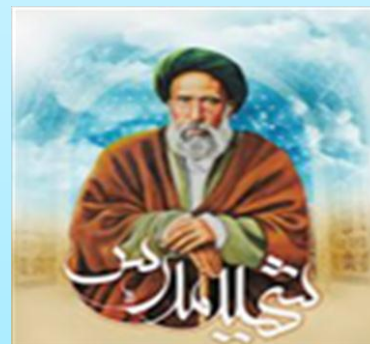
زمینه های تغییر حکومت از قاجاریه به پهلوی

قرارداد ۱۹۱۹

در اواخر جنگ جهانی اول و با سرنگون شدن حکومت **تزاری روسیه**، دولت جدید **شوروی** نیروهایش را از ایران فرا خواند. **انگلستان** با استفاده از این موقعیت، کوشید نفوذ و سلطه خود را در کشور ما تثبیت کند. از این رو، قرارداد ۱۹۱۹ بین **انگلستان** و **وثوق الدوله**، نخست وزیر وقت ایران بسته شد. بر اساس این قرارداد، اداره امور نظامی و مالی ایران در اختیار کارشناسان و مستشاران نظامی و مالی انگلستان قرار می گرفت. **آیت الله مدرس** و **شیخ محمد خیابانی** با این قرارداد به مخالفت برخاستند و **احمدشاه قاجار** نیز از تأیید آن خودداری کرد.

وثوق الدوله

کودتای ۱۲۹۹

انگلستان پس از ناکامی در اجرای قرارداد ۱۹۱۹، کوشید از طریق **کودتا** اهداف استعماری خود را در ایران پیگیری کند. انگلیسی ها **رضاخان** را به عنوان مهره **نظامی** و **سیدضیاءالدین طباطبایی** را به عنوان مهره **سیاسی** کودتا برگزیدند.

در سوم اسفند ۱۲۹۹ نیروهای تحت فرمان **رضاخان** مراکز مهم پایتخت را اشغال کردند و **احمدشاه** مجبور شد سیدضیاء را به **نخست وزیر** و **رضاخان** را به **فرماندهی کل قوا** منصوب کند.

انتقال حکومت از قاجاریه به پهلوی

رضاخان پس از کودتا برای گسترش و تثبیت قدرت خود به تکاپو افتاد. وی خود را فردی مذهبی و پایبند به احکام و ارزش های دینی نشان می داد و با علما دیدار و مشورت می کرد. طرفدارانش با تبلیغات فراوان او را شایسته تر از **احمدشاه قاجار** برای حکومت معرفی می کردند.

در سال ۱۳۰۴ ش مجلس
شورای ملی احمدشاه قاجار را
از قدرت برکنار کرد و حکومت
موقت را به رضاخان سپرد.

مجلس مؤسسان به طور رسمی حکومت را به رضاخان و خانواده او واگذار کرد.

شیوه حکومت رضاشاه

استبداد:

در دوران حکومت رضاشاه، هیئت وزیران و نمایندگان مجلس شورای ملی اختیار و استقلال چندانی نداشتند و تابع دستورات شاه بودند.

سرکوب آزادی خواهان:

حکومت رضاشاه به احزاب و روزنامه های مستقل اجازه فعالیت نمی داد، آیت الله مدرس یکی از مخالفان شیوه حکومت رضاشاه بود که به دست مأموران این حکومت به شهادت رسید. رضاخان به بهانه برقراری امنیت، برخی از قیام های آزادی خواهانه و استقلال طلبانه، مانند نهضت جنگل به رهبری میرزا کوچک خان جنگلی را سرکوب کرد.

اقدامات رضاشاه

ایجاد ارتش منظم:

رضاشاه نیروهای سه گانه ارتش را با هدایت انگلیسی ها به وجود آورد و در سال ۱۳۰۴ش قانون نظام وظیفه عمومی را به تصویب رساند.

احداث خط آهن سراسری:

احداث این راه به جای آنکه با اهداف اقتصادی و به نفع مردم طراحی شود، با هدف ایجاد راهی سراسری برای انتقال سریع نیروهای انگلیسی از جنوب به شمال بود، تا در صورت پیشروی روس ها، انگلیسی ها با استفاده از این راه بتوانند نیروهای خود را به سرعت به شمال بفرستند و مانع نفوذ آن ها به هندوستان شوند.

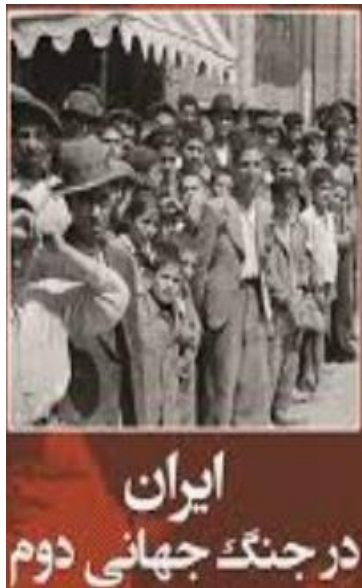
تضعیف هویت اسلامی و تخریب فرهنگ ایرانی:

حکومت رضاشاه به بهانه پیشرفت و نوسازی فرهنگی و اجتماعی، کارهایی انجام داد که نتیجه آن ها تضعیف ارزش های دینی و رواج فرهنگ غیر ایرانی بود. از جمله: مجبور کردن مردم به این که لباس یکسانی به تن کنند و کلاه لبه داری مشهور به کلاه پهلوی بر سر بگذارند.

پس از آن، محدودیت هایی برای برگزاری مراسم مذهبی از جمله عزاداری امام حسین (ع) به وجود آمد، با سرکوب قیام مردم مشهد در مسجد گوهرشاد، زمزمه برداشتن (کشف) حجاب مطرح شد.

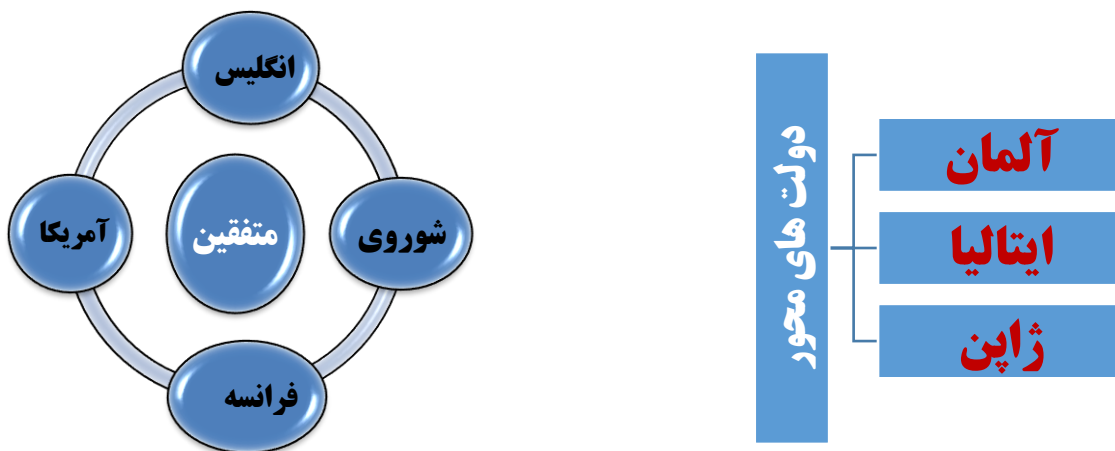
جنگ جهانی دوم (۱۹۴۵-۱۹۳۹ م / ۱۳۲۴-۱۳۱۸ ش)

جنگ جهانی دوم با حمله ناکهانی آلمان به لهستان آغاز شد.

در جنگ جهانی دوم، دولت ایران اعلام بیطرفی کرد، اما در شهریور ۱۳۲۰ متفقین به بهانه حضور تعدادی از کارشناسان آلمانی، کشور ما را به اشغال خود درآوردند. پس از اشغال ایران توسط متفقین، رضاشاه از قدرت کناره گیری کرد و پسرش محمدرضا، شاه ایران شد.

در جنگ جهانی دوم، **متفقین** با شکست دادن **آلمان** و بمباران اتمی **ژاپن** توسط **آمریکا** پیروز شدند

کشور ما تا پایان جنگ جهانی دوم در اشغال بیگانگان بود، جنگ جهانی دوم به اقتصاد و جامعه ایران خسارت ها و آسیب های زیادی وارد کرد و موجب عقب ماندگی کشور شد.

نهضت ملی شدن نفت

این نهضت یکی از رویدادهای مهم تاریخ معاصر ایران است.

امتیاز بهره برداری از منابع نفت ایران در زمان **مظفرالدین شاه** به **انگلیسی ها** واگذار شده بود. **رضاشاه** این امتیاز را **لغو** و طی قرارداد دیگری، منابع نفت ایران را به **انگلستان** واگذار کرد.

آیت الله کاشانی و **دکتر محمد مصدق** رهبری نهضت ملی شدن صنعت نفت را به عهده گرفتند. **مجلس شورای ملی** با مشاهده اتحاد و یکدلی مردم، **قانون ملی شدن نفت** را در **اسفند ۱۳۲۹** تصویب کرد.

پس از مدتی، میان رهبران و گروه های سیاسی پشتیبان نهضت ملی شدن نفت اختلاف بروز کرد و اتحاد و همدلی به تفرقه و دشمنی تبدیل شد. دولت های **انگلستان** و **آمریکا** از این شرایط برای سرنگونی **دولت دکتر مصدق** از طریق **کودتا** استفاده کردند. در روز **۲۸ مرداد ۱۳۳۲** واحدهایی از ارتش به فرماندهی **سرلشکر فضل الله زاهدی** به خیابان ها ریختند و با اشغال مراکز مهم پایتخت، دولت دکتر مصدق را سرنگون کردند.

پاسخ فعالیت ها

۱. دلیل مخالفت گسترده آزادی خواهان با قرارداد ۱۹۱۹ چه بود؟ جلوگیری از سلطه همه جانبه انگلستان بر ایران.

۲. الف) علت کودتای ۱۲۹۹ چه بود؟ انگلستان پس از ناکامی در قرارداد ۱۹۱۹ درصدد برآمد از طریق کودتا به اهداف خود در ایران دست یابد.

ب) کدام شرایط و عوامل داخلی و خارجی به رضاخان در دستیابی به قدرت کمک کرد؟ حمایت انگلیسی ها، نارصایتی مردم از اوضاع کشور (ناامنی)، بی کفایتی احمدشاه، قدرت گرفتن رهبران و احزاب سیاسی در مجلس.

۳. الف) کشور ما در دو جنگ جهانی اول و دوم پل پیروزی متفقین لقب گرفت. چرا این لقب به ایران داده شد؟ زیرا ایران پل ارتباط بین انگلیس و روسیه بود.

ب) آثار و پیامدهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جنگ جهانی دوم بر ایران چه بود؟ ۱) سیاسی: اشغال ایران؛ ۲) اقتصادی: کمبود و گرانی شدید مواد غذایی؛ ۳) اجتماعی: عده زیادی جان باختند.

۴. به نظر شما، چه شباهت ها و تفاوت هایی در اهداف نهضت تنباکو و نهضت ملی شدن نفت وجود دارد؟

شباهت: هر دو مبارزه با انگلستان بود، در هر دو روحانیون و روشنفکران نقش اساسی داشتند.

تفاوت: تنباکو در زمان قاجار ولی نفت در دوره پهلوی بود. در نهضت تنباکو یک قرارداد لغو شد؛ ولی در ملی شدن صنعت نفت یک منبع انرژی برای کشور حفظ شد.

۵. الف) مهمترین دلیل موفقیت کودتای ۲۸ مرداد چه بود؟ اختلاف میان رهبران نهضت باعث ایجاد تفرقه بین مردم شد و آمریکا و انگلیس از این موقعیت نهایت استفاده را کردند.

ب) کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ چه تفاوت و شباهتی با کودتای ۱۲۹۹ داشت؟ تفاوت: در کودتای ۱۲۹۹ تلاش برای تغییر نظام پادشاهی بود؛ ولی کودتای ۱۳۳۲ تلاش برای تثبیت نظام پادشاهی بود. شباهت: در هر دو کودتا، کشورهای خارجی دخالت داشتند.

نمونه سؤال

در جاهای خالی کلمات مناسب قرار دهید.

۱. قرداد ۱۹۱۹ در زمان نخست وزیری **وثوق الدوله** بسته شد.
۲. سید ضیاء الدین طباطبایی از سیاستمداران طرفدار **انگلستان** بود.
۳. پس از کودتای ۱۲۹۹ احمدشاه مجبور شد **رضاخان** را به فرماندهی کل قوا منصوب کند.
۴. یکی از مخالفان سر سخت شیوه حکومت رضاشاه، **آیت الله مدرس** بود که توسط نیروهای شاه به شهادت رسید.
۵. نهضت جنگل، به رهبری **میرزا کوچک خان جنگلی** با خشونت زیاد توسط نیروهای رضاشاه سرکوب شد.
۶. در جنگ جهانی دوم مهم ترین عامل ارتباطی نیروهای متفقین **راه آهن سراسری** ایران بود.
۷. جنگ جهانی دوم با بمباران اتمی **ژاپن** توسط **آمریکا** به پایان رسید.

درست و یا نادرست بودن عبارت های زیر را مشخص کنید.

۸. کودتای ۲۸ مرداد مقدمه ای برای تغییر حکومت در ایران بود. **نادرست**
۹. رضاشاه دستور داد حجاب را با زور و خشونت از سر زنان و دختران ایرانی بردارند. **درست**
۱۰. قانون نظام وظیفه عمومی در زمان رضا شاه تصویب شد. **درست**
۱۱. کودتای ۱۲۹۹ مقدمه ای برای تغییر حکومت از قاجار به پهلوی بود. **درست**
۱۲. مجلس مؤسسان به طور رسمی حکومت را به رضاخان واگذار کرد. **درست**
۱۳. امتیاز بهره برداری از منابع نفت ایران در زمان مظفرالدین شاه به انگلیس واگذار شده بود. **درست**
۱۴. محمدرضا شاه در سال های نخست سلطنت با استبداد (دیکتاتوری) حکومت می کرد. **درست**

به سوالات زیر پاسخ کامل دهید.

۱۵. مفاد قرارداد ۱۹۱۹ چه بود؟ بر اساس این قرارداد، اداره امور نظامی و مالی ایران در اختیار کارشناسان و مستشاران نظامی و مالی انگلستان قرار می گرفت.

۱۶. از اقدامات رضاشاه دو مورد را بیان کنید؟ احداث راه آهن سراسری، ایجاد ارتش منظم.

۱۷. کودتای ۱۲۹۹ چگونه صورت گرفت؟ انگلستان پس از ناکامی در اجرای قرارداد ۱۹۱۹، درصدد برآمد که از طریق کودتا اهداف استعماری خود را در ایران پیگیری کند. انگلیسی ها یکی از فرماندهان نیروی قزاق به نام رضاخان را به عنوان مهره نظامی و سید ضیاءالدین طباطبایی را به عنوان مهره سیاسی کودتا برگزیدند. در سوم اسفند ۱۲۹۹ نیروهای تحت فرمان رضاخان مراکز مهم پایتخت را اشغال کردند و احمدشاه مجبور شد سیدضیاء را به نخست وزیری و رضاخان را به فرماندهی کل قوا منصوب کند.

۱۸. رضاخان چگونه به حکومت رسید؟ او با استفاده از موقعیت خود به عنوان وزیر جنگ و نخست وزیر، طرفداران خود را وارد مجلس شورای ملی کرد. در سال ۱۳۰۴ش مجلس شورای ملی با وجود مخالفت جدی تعدادی از نمایندگان، مانند آیت الله مدرس، احمدشاه قاجار را از قدرت برکنار کرد و حکومت موقت را به رضاخان سپرد. سپس، مجلس مؤسسان به طور رسمی حکومت را به رضاخان و خانواده او واگذار کرد.

۱۹. هدف از احداث راه آهن سراسری توسط رضاشاه چه بود؟ ایجاد راهی سراسری برای انتقال سریع نیروهای انگلیسی از جنوب به شمال بود، تا در صورت پیشروی روس ها، انگلیسی ها با استفاده از این راه بتوانند نیروهای خود را به سرعت به شمال بفرستند و مانع نفوذ آنها به هندوستان شوند.

۲۰. در جنگ جهانی دوم هدف اصلی متفقین از اشغال ایران چه بود؟ استفاده از موقعیت و منابع و امکانات ایران به سود خویش بود.

۲۱. محمدرضا شاه پس از کودتای ۲۸ مرداد چه سیاستی در پیش گرفت؟ به شاهی مستبدتر و ستمگر تبدیل شد و اصول قانون اساسی را آشکارا نادیده می گرفت. او همچنین با تأسیس سازمان اطلاعات و امنیت کشور (ساواک) به سرکوب شدید مخالفان پرداخت و دوباره فضای ترس و خفقان بر ایران حاکم شد.

گزینه صحیح را انتخاب کنید.

۲۲. قرداد ۱۹۱۹ بین کدام کشورها منعقد شد؟

الف) ایران - انگلیس (ب) ایران - روسیه (ج) انگلیس - روسیه (د) ایران - فرانسه

۲۳. بعد از کدام واقعه رضاخان به فرماندهی کل قوا منصوب شد؟

الف) قرداد ۱۹۱۹ (ب) جنگ جهانی اول (ج) کودتای ۱۲۹۹ (د) جنگ جهانی دوم

۲۴. با پیوستن ایتالیا و به آلمان، دولت های محور تشکیل شد.

الف) انگلیس (ب) شوروی (ج) ژاپن (د) آمریکا

۲۵. جنگ جهانی دوم با حمله ناگهانی آلمان به آغاز شد.

الف) فرانسه (ب) لهستان (ج) ایتالیا (د) انگلیس

۲۶. رهبران ملی شدن نفت در کدام گزینه آمده است؟

الف) مدرس - کاشانی (ب) مصدق - مدرس (ج) کاشانی - مصدق (د) مصدق - خیابانی

۲۷. کدام یک از کشورهای زیر در کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ نقش داشتند؟

الف) انگلیس - روسیه (ب) انگلیس - آمریکا (ج) روسیه - آمریکا (د) فرانسه - انگلیس

۲۸. فرماندهی کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ به عهده چه کسی بود؟

الف) دکتر مصدق (ب) آیت الله کاشانی (ج) سرلشکر زاهدی (د) محمدرضا شاه

دکتر محمد مصدق :

فرزندان عزیز وطن ...

با چشمانی باز و بیدار مراقب خانه
کهنسال خود باشید تا مبادا تاریخ
فردا از نسل امروز به زشتی یاد کند.

مانا باشید. پروانه قلی پور